

Inž. Nikola Jagačić,
Poljoprivredna stanica, Sisak

ISKUSTVA U RADU FONDA ZA UMJETNO OSJEMENJIVANJE I ORGANIZIRANI PRIRODNI PRIPUST PODRUČJA OPĆINE SISAK

Da bi se moglo lakše ocijeniti važnost formiranja, rad i ulogu fonda za UO i organizirani prirodni pripust područja općine Sisak, potrebno je dati prikaz stanja u govedarstvu prije njegovog osnivanja. Još i danas područje u pasminskom sastavu goveda predstavlja šarenilo. Nema nijednog sela u kome bi se uzgajala samo jedna pasmina. U svakom selu nalazimo simentalско govedo, križance pincgavca, buše te sve moguće kombinacije križanja između simentalca, pincgavca i buše.

Područje simentalca obuhvaća lijevu obalu Save i Kupe, a područje pincgavca i njihovih međusobnih križanaca te križanaca sa bušom nalazimo na desnoj obali Save (Banija — područje bivše općine Sunja).

Prije 150 god. na oba područja je uzgajana buša, a potkraj prošlog vijeka — uvozom najprije pincgavske, a zatim simentalске pasmine — počeo je rad za unapređenje i pretapanje goveda spomenute pasmine.

Stočarske organizacije, preko kojih se vršilo pretapanje, imale su veliko značenje za govedarstvo toga kraja. One su kasnije likvidirane, a da nisu zamijenjene drugima. Slab pasminski sastav, slaba tjelesna građa, te loše uzgojne i prehrambene prilike bile su uzrok niske proizvodnje goveda sisačke komune. To je uglavnom bio atipični materijal simentalčkog križanca koji zbog nedovoljne brige o rasplodnjacima, nedovoljne selekcije i loših prehrambenih uvjeta nije mogao dati više nego što je u tom kraju dao.

U uzgojno područje simentalca povremeno je dolazio materijal čistokrvnog simentalca, ali samo djelomčino, svega nekoliko bikova. Većina krava je pripuššana pod domaće nekontrolirane bikove. Nedovoljan broj kvalitetnih bikova, odsustvo umjetnog osjemenjivanja, neznatan broj krava pod kontrolom, nije moglo dati na sunjskom području vidnije efekte u konsolidaciji gojidbe — populacijskog genoma ni kod crvenošarog goveda ni kod pincgavca. Simentalac u tom kraju nije ispunio naša očekivanja, zato što u vrijeme kad smo ga počeli uvoziti i pretapati domaće govedo nisu postojali nužni uvjeti koji bi mu osigurali tjelesni razvoj i proizvodnju.

Osim toga, ni stočari nisu bili stimulirani, pa je izostala veća proizvodnja krme i osiguranje nužnih uvjeta za smještaj i držanje. Nesigurna proizvodnja stočne hrane, naročito voluminozne, ne može osigurati konstantnu odgovarajuću prehranu. Međutim, iako je situacija za simentalca u tom području nepovoljna, ipak smatramo da ga u tim krajevima treba uzgajati, stvarajući mu potrebne uvjete i podređujući mu sve ostale pasmine. Simentalac je već koliko-toliko prilagođen prilikama ovog kraja. Stvaraju mu se sve bolji uvjeti intenzivnijom proizvodnjom koncentrirane hrane. Poboljšanju uvjeta pridon-

se i meliorativni radovi u Lonjskom polju. Tržište nam također nameće potrebu uzgoja simentalca zato što ga najviše traži kao repromaterijal za tov ili kao utovljeni materijal za klanje, pa ga to čini ekonomičnijim od ostalih pasmina. Stare tipove simentalca treba zamijeniti srednjim i lakšim tipom. Taj tip treba da popravi postojeći materijal koji ima eksterijerne nedostatke kao što su mala dubina, uske sapi, nerazvijenost vimena, uska prsa i drugo. Znamo da je proizvodnja ovisna ne samo o jeftinoj raspoloživoj krmi, o dobrom držanju i njezi, već i o kvaliteti stoke, uključujući i pasminu.

Pomanjkanje kvalitetnih bikova i loš divlji skok negativno su utjecali i usporavali svaki smišljeni rad u pogledu konsolidacije populacijskog genoma, gojidbene izgradnje unutar pasmine, pa su stručne službe — Poljoprivredna i Veterinarska stanica — uz pomoć Općine prišle osnivanju fonda pod nazivom »fond za umjetno osjemenjivanje i organizirani prirodni pripust.« Ovdje ću opisati organizaciju, rad, zadatke i rezultate fonda. Formiranje fonda je prva etapa u konsolidaciji govedarstva sisačke Općine kroz određenu politiku u rasplodivanju goveda u cilju postizanja određene simentalčke pasmine i njemu adekvatne kvalitete.

ORGANIZACIJA RADA

Fond je formiran pri Skupštini općine Sisak na inicijativu stručnih službi — Poljoprivredne i Veterinarske stanice — u veljači 1961. godine. Naziv »fond« nosi zato što se u njegovom pravilniku predviđa da se za njega formiraju novčana sredstva iz više izvora, kao npr. od naplate usluga za oplodnju plotkinja, od doprinosa mesno-prerađivačke industrije, od poljoprivrednih zadruga, od Općinske skupštine i drugih.

Međutim, fond sada dobiva sredstva samo od naplate usluga popisanih plotkinja, dok drugi izvori ne daju ništa.

Fondom upravlja Upravni odbor od 7 članova koji se biraju iz redova stručnih službi i iz redova društveno-političkih organizacija i korisnika. Na zadacima fonda rade stručne službe — Poljoprivredna i Veterinarska stanica — te su one ujedno njegovi izvršni organi. Dok je poljoprivredna služba ugovorom vezana i odgovorna fondu za organizaciju prirodnog pripusta, veterinarska služba je vezana za provedbu umjetnog osjemenjivanja tamo gdje se ono provodi.

Iznosimo osnovne zadatke koje obavljaju službe:

Poljoprivredna služba:

- nabavlja bikove, te ih dodjeljuje uzgajalcima koje odrede zborovi birača, a koji ispunjavaju uvjete primjernog držanja rasplodnjaka;
- svake godine organizira popis krava i junica starijih od godinu dana;
- sređuje popisne materijale i daje ih financijskim organima Općine na naplatu;

- vodi sve tehničko-administrativne poslove fonda oko nabave, prodaje, izlučenja i obračuna prirasta, te s uzgajanima vrši obračun;
- vodi matičnu knjigu bikova;
- vrši kontrolu njege, držanja, ishrane i pripusta kod uzgajaća davanjem usmenih i pismenih uputstava;
- vodi kontinuiranu borbu protiv nekontroliranih bikova i dr.

Veterinarska služba:

- Provodi umjetno osjemenjivanje i sve radove vezane za njega, što znači da provodi akt inseminacije, vrši pregled na bređost onih plotkinja koje se pretjeravaju s područja prirodnog i umjetnog osjemenjivanja. Vodi evidenciju dobivene teladi umjetnim putem i zdravstveni nadzor nad rasplodnim bikovima.

U granicama financijskih mogućnosti izgrađuje punktove u svrhu proširenja umjetnog osjemenjivanja. Tom proširenju fond teži ka konačnom cilju. Među službama dolazi do nesporazuma. Oni su najčešće rezultat pomanjkanja financijskih sredstava. Te nesporazume otklanjaju organi društvenog upravljanja i Upravni odbor fonda. Naime, često se postavlja pitanje: da li da se daje prednost umjetnom osjemenjivanju ili prirodnom pripustu putem financiranja i raspodjele ubranih sredstava? Upravni odbor smatra da poslije podmirivanja financijskih obaveza, koje proizlaze iz obaveza umjetnog osjemenjivanja, prirodnog pripusta i ostalih tekućih obaveza, prvenstveno treba sva slobodna preostala sredstva dati za umjetno osjemenjivanje, odnosno prvo za njegovu konsolidaciju gdje se već vrši, a zatim za daljnje proširenje. Ne smijemo forsirati umjetno osjemenjivanje tamo gdje za njega ne postoje uvjeti koji su odraz financijsko-materijalne prirode. Nepovoljni uvjeti su često odraz konzervativizma stočara, koji možemo odstraniti samo solidnim radom na umjetnom osjemenjivanju. Za proširenje umjetnog osjemenjivanja potrebna su veća financijska sredstva. Ona su sada premalena jer se isključivo dobivaju od popisanih plotkinja, pa bi bila nužna novčana intervencija i ostalih faktora.

Sistem ubiranja novčanih sredstava, ugovoreni odnosi sa službama i uzgajanima rasplodnih bikova.

Odmah na početku godine u organizaciji poljoprivredne službe preko honorarnih popisivača fond izvrši popis svih plotkinja područja Općine. Honorar popisivača iznosi 25—30 starih dinara po popisanoj plotkinji. Usluga skokovine iznosi 2000 starih dinara za svaku plotkinju, a stočari je uplaćuju na početku godine preko poreza. Ubrana sredstva financijski organi stavljaju na raspolaganje fondu. Upravni odbor donosi plan prihoda i rashoda s raspodjelom sredstava.

Iznosimo plan prihoda i rashoda za 1965. i 1966. godinu:

Prihodi	1965. god.		1966. god. planirano
	planirano	realizirano	
1. prenesena sredstva iz 1964. god.	5,809.000	5,809.465	5,458.128
2. razrez iz 1965. dug iz ranijih god.	30,564.000 3,839.000	32,479.376	30,564.000
3. pristojbe prod. bikova	4,083.000	5,480.500	19,816.000
ukupno	44,295.000	43,769.311	55,838.128

Prihodi	1965. god.		1966. god. planirano
	planirano	realizirano	
Rashodi:			
1. obaveze iz prethodne godine	4,606.000	3,625.820	200.000
2. troškovi popisa i ost. mat. troš.	1,000.000	357.790	700.000
3. naknada za prir. prip.	10,672.000	11,079.000	14,089.000
4. naknada za UO	5,418.000	4,584.070	6,300.000
5. OZ	1,000.000	513.757	800.000
6. nabava bikova	10,000.000	7,505.543	15,600.000
7. preventivne mjere raspl. bikova	400.000	97.600	
8. skelarina	50.000	76.200	80.000
9. usluge polj. i vet. služ.	5,000.000	4,450.000	4,500.000
10. izgradnja punktova za UO	3,500.000	3,500.000	1,000.000
11. provizija SDK	200.000	68.154	200.000
12. doprinos za Skopje	751.000	233.579	751.000
13. rezerva fonda	1,698.000	5,458.128	540.000
14. obračun prirasta bikarima		2,219.660	10,678.000
sveukupno	44,295.000	43,769.311	55,838.128

Iz financijskog plana se vidi da je u 1966. god. popisano 17.498 plotkinja, ali se planira da će biti isplaćeno samo 30,564.000 dinara što je za oko 17% manje od popisano broja plotkinja. To nastaje zato što se u tom postupku ubere i porez.

Za usluge poljoprivredne i veterinarske službe u 1966. god. se predviđa 4,500.000 starih dinara. Osim toga, veterinarskoj službi se osigurava 1850 st. dinara od naplaćenih 2000 po plotkinji za akt inseminacije. Vidljivo je iz plana da se po isplati obaveznih rashoda osigurava u 1965. god. 3,500.000 st. dinara, a u 1966. god. 1,000.000 za izgradnju punktova i proširenje umjetnog osjemenjivanja. Po nabavi bikova s uzgajanima se sklapa ugovor.

Evo obostrani obaveza:

fond se obavezuje:

- da dopremi bika uzgajaju najbliže istovarne stanice,
- da grlo osigura kod OZ-a, na njegovu izlaznu vrijednost,
- da besplatno osigura kariku (brnjicu) te mast protiv spolnih bolesti,

- da uzgajaču osigura stručna uputstva iz njege i držanja,
- da mu regresira 25% nabave težine, što iznosi oko 100 kg, odnosno 20.000 st. dinara nabavne vrijednosti ili 60.000 st. din. prodajne vrijednosti,
- da će po isteku roka držanja prodati bika po maksimalnim cijenama, te uzgajaču isplatiti prirast koji je grlo postiglo kroz vrijeme držanja,
- da će uzgajaču platiti po pripuštenoj plotkinji 1000 starih dinara.

Uzgajač se obavezuje:

- da će primjermom njegovom i ishranom bika držati u rasplodu 2 godine, a nakon tog roka držat će još 3 mjeseca u tovu radi postizanja kvalitetne i maksimalne prodajne cijene,
- da će voditi tačnu i vjerodostojnu evidenciju pripusta, te korisnicima izdavati potvrdu o pripustu,
- da neće vršiti naplatu za plotkinje bez obzira da li jesu ili nisu u popisu.

DOSADAŠNJI REZULTATI FONDA

Od osnivanja do sada fond je imao vidne rezultate. Spomenut ćemo najvažnije:

Prije postojanja fonda u društvenom vlasništvu nije bilo rasplodnih bikova koji bi se koristili u zemaljskom uzgoju. Rasplodni materijal se praktično osiguravao licenciranjem bikova domaćeg uzgoja nepoznatog porijekla. Tako područje ne samo da nije bilo pokriveno rasplodnim bikovima nego su oni bili i slabe kvalitete.

Umjetno osjemenjivanje je obavljeno ambulantly i stacionarno bez punktova, dok ih danas na terenu ima već nekoliko, te je umjetno osjemenjivanje obuhvatilo 31% plotkinja.

Kvalitet teladi bio je loš, a plodnost krava oko 65%. Podaci sada pokazuju bolju plodnost za oko 17%, te iznosi 82%. Pripustom je bilo obuhvaćeno oko 70% plotkinja, a sada je oplođivano 88,9% od 16.000 popisanih u 1964/1965. god. Prije postojanja fonda praktično nije bilo teladi sposobne za tov. Nakon petogodišnjeg rada se može govoriti o vrlo kvalitetnom tovnom repromaterijalu simentalske rase. Pojave zaraznih bolesti — naročito spolnih — uopće nema ili su neznatne na području UO. Fond danas raspolaže sa 90 rasplodnih bikova čistokrvne simentalske pasmine od ukupno 110 koliko je potrebno za područje zemaljskog uzgoja. Ovih 20, koji su privatno vlasništvo, također podliježu kontroli i režimu fonda po njegovim stručnim službama.

ZAKLJUČAK

Smatramo da je fond od osnivanja do danas odigrao značajnu ulogu u provedbi politike rasplodivanja goveda, i zadovoljio korisnike stočare. Stvaranje jednotipnog simentalskog goveda prva je etapa u procesu intenziviranja govedarske proizvodnje. Uz više novčanih sredstava bilo bi više i uspješnijih rezultata. Vjerojatno će se slijedeće godine povisiti plaćanje usluga oplodnje, zato što su gotovo sve usluge koje fond mora plaćati znatno porasle u

odnosu na proteklu godinu. Tako je cijena rasplodnih bikova porasla iz 700 na 1000—1110 st. dinara po 1 kg žive vage. Također su porasli troškovi umjetnog osjemenjivanja i troškovi držanja rasplodnih bikova. Zato fond treba finansijski ojačati učešćem i ostalih društvenih faktora koji bi morali biti još više zainteresirani za stočarstvo. Kvalitet stoke ne smije i ne može više biti briga samo privatnika stočara, nego i naša društvena briga. To napose važi u davanju veće ispomoci pri proširenju umjetnog osjemenjivanja i nabavi rasplodnih bikova. Umjetno osjemenjivanje je na svome razvojnem putu imalo više poteškoća u ovom području, za razliku od već uhodanog prirodnog pripusta. Poteškoće su se očitovale u neopremljenosti punktova, pomanjkanju punktova, konezrvativizmu stočara i pomanjkanju sredstava za opremu. Daljnja etapa rada fonda trebala bi se sastojati u povezivanju zadataka fonda sa selekcijskim zahvatima i kontrolom krava na područjima gdje se vrši otkup mlijeka. Upravo se na tome sada radi. Trebalo bi zato telad naročito kvalitetnu, označavati, te ih otkupljivati kao repromaterijal za tov ili daljnji uzgoj, kako bi se sačuvala od klanja.